

Zájmy a problémy měšťanstva se v naší literatuře odrážejí po prvé v rozsáhlé básni *Desatero kázanie božie* a v sedmi kratších veršovaných *satirách o konšelích a řemeslnících*. Všechny tyto skladby vznikly v šedesátých letech 14. století a jsou zapsány v t. zv. Hradeckém rukopisu; ideologické i formální shody nás přesvědčují o tom, že mají téhož autora.

Zájem o všední život v městě se objevil sice již dříve, na př. v Mastickáři, ale v satirách Hradeckého rukopisu přistupuje výrazný kritický postoj ke společnosti. Ve srovnání s epikou, jaká byla vytvářena na počátku století, šlechtický hrdina nebo světec je vystřídán měšťanem, oblíbené exotické prostředí je nahrazeno prostředím každodenního soudobého měšťanského života a autor se už nesnaží o to, aby byl objektivním vypravěčem (tak jako na př. autor *Alexandreidy*), ale píše díla bojovná, plná vášnivého zaujetí. Jeho básně přinášejí ostrou kritiku hospodářských poměrů v soudobé společnosti a vyznívají dokonce zastřenou hrozbou vykořisťovatelům, která může být vykládána jako předzvěst sociálně revolučního hnutí (*Desatero* v. 650n, v naší ukázce v. 396n).

Nová tematika působila samozřejmě i na formu: souvislá epická linie byla rozbita do samostatných episod a obrázků, jazyk se přiblížil hovorové řeči soudobého měšťanstva atd.

Druhá skupina satirických skladeb (*Podkoní a žák, Svár vody s vínem, O ženě zlobivé*) vznikla okolo roku 1400. Na rozdíl od satir Hradeckého rukopisu není v těchto skladbách ostré útočnosti; chtějí spíš bavit než soudit. Po stránce ideologické i umělecké se blíží *Nové radě Smila Flašky* z Pardubic.

DESATERO KÁZANIE BOŽIE

Celkovým rozvrhem, a hlavně začátkem jeví se báseň jako didaktický výklad *Desatera* božích přikázání; úvodní verše poučují o vzniku *Desatera* a zhuštěně naznačují jeho obsah; potom je v jednotlivých odstavcích uveden text přikázání a výčet lidí, rozdělených vždy do tří skupin, kteří se proti němu provinují. Tyto výklady se zřejmě opírají o soudobou theologickou a moralisující literaturu, že však básník nechtěl psát theologické pojednání, je patrné z toho, že jednotlivá přikázání jsou traktována naprosto nerovnoměrně, že chybí podrobnější theologický aparát a že je popřáno mnoho místa epickým vložkám, osvětlujícím výklad. Nejobširnější jsou rozebírány přestupky proti přikázání sedmému, tedy proti krádeži, pojaté značně široce (patří k ní i různé obchodní úskoky a nespravedlivé daně), a šestému. Stejně náměty nacházíme i u mravokárných kazatelů doby Karlovy, Waldhausera a Milíče. Lze soudit, že básník vzal velkou část své látky z kazatelských pomůcek, ne-li přímo z kázání. Odtud pocházejí zejména příklady (exempla), ale i srovnání vzata z přírody (o trubcích a o chroustu). Kazatelství bylo nejvhodnější oporou pro básníkův celkový postoj; nebojácnost, s jakou se dovede vyslovit proti nesprávnému počínání světských vrchností, byla by bez kazatelského pozadí nevysvětlitelná. Musíme se tedy domnívat, že básník sáhl ke schématu *Desatera* proto, že mu posky-